

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ 24:2 (2019), SS. 81-98.

Makale Gönderim Tarihi: 10.09.2019 Makale Kabul Tarihi: 25.10.2019

Araştırma Makalesi

İPEK VE ALTININ ERKEKLERE HARAM OLMASININ VURÛD ORTAMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

İbrahim SAYLAN**

Öz

İnsan tabiatı gereği güzel olanı sever. İnsanoğlu tarih boyunca kendini güzelleştirecek aksesuarlara ve giysilere ilgi duymuş ve bunları fırsatları ölçüsünde kullanmıştır. İslam Devleti'nin sınırları genişleyip Müslümanların imkânları arttıkça süs ve ziynet türü kullanımlar da günlük hayatta daha fazla kendini göstermeye başlamıştır. Günlük hayatta kullanılan süs ve ziynetlerin başında altın ve ipek gelmektedir. Hz. Peygamber'in davet mektuplarına mühür olması için bir altın yüzük yaptırması ile ashab arasında altın yüzük kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Aynı şekilde Tebuk Seferi sonrası hediye edilen ipek kumaşlar, ipekli elbiselerin yaygınlık kazanmasına sebep olmuştur. Zaman içinde altın ve ipeğin Müslümanın günlük hayatındaki kullanım ölçüleri Hz. Peygamber tarafından belirlenerek bu konuda erkeklere sınırlamalar getirilmiştir. "Altın ve ipeği erkeklere yasaklayan" hadisi, tarihi veriler ışığında ve konuyla ilgili diğer rivayetleri göz önünde bulundurmak suretiyle rivayetin vurûd ortamını ve zamanını tespit etmeyi amaçlamaktayız. İctimaî hayatımızı etkileyen bu hadisi nakledildiği bağlam çerçevesinde anlamak, bu araştırmanın temel gayesini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Vurûd, İpek, Altın, Bağlam.

The Evaluation of Silk and Gold Being Forbidden by Religion for Men in Terms of Wurûd

Abstract

Humans love the beauty intrinsically. Human beings interested in the accessories and clothes that make them beautiful throughout history and used them within the bounds of opportunities. When the Islamic states borders enhanced and the opportunities of Moslems increased, the usage of the types of ornaments and jewellery also showed itself in daily life. The silk and gold come first as an

Atıf: İbrahim Saylan, "İpek ve Altının Erkeklere Haram Olmasının Vurûd Ortamı Açısından Değerlendirilmesi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24:2 (2019): 81-98.

* Bu makale, Ankara Üniversitesi SBE, Prof. Dr. Enbiya Yıldırım danışmanlığında 2019 yılında Hadisleri Anlama Yöntemi Olarak Esbâb-ı Vurûd" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

** Dr. Hadis A.B.D., MEB, isaylan@hotmail.com orcid.org/0000-0001-8462-8927

ornament and jewellery used in daily life. After Our Holy Prophet had a gold ring made to use as a seal on the invitation letters, the usage of gold ring became popular among the companions of prophet Mohammed. Likewise, Silk fabric that were gifted after Tebük campaign caused to be popular among them. In time, by defining the usage of silk and gold in the daily life of Moslems' by the holy prophet Mohammed, some restrictions imposed to the men. We aim to identify the time and place of Vurud (the cause of saying hadith) of the rumour by taking into consideration the hadith that forbids silk and gold to the men and the other rumours about this topic in the light of historical data. To understand this hadith that affects our social life in this context constitutes the main purpose of this research.

Key words: Hadith, Wurüd, Silk, Gold, Context.

Giriş

İslam dini, insanın maddî ve manevî hayatı arasında bir denge kurmayı hedeflemiştir. Bu dengeyi sağlayabilmek için Hz. Peygamber'in (sas) yaşam tarzı bize rehber olmuştur. Her yönüyle bizlere örnek olan Allah Rasûlü'nün sünnetini anlamak, rivayetlerin iklimini ve günün koşullarını bilmekle mümkündür. Vahyin ilk muhataplarının nakledilen hadisi nasıl algıladıkları ve hangi ortamı paylaştıklarını bilme lüzumu ortaya çıkmaktadır.

Bir rivayetin tarihsel ve toplumsal bağlamı, konu ile ilgili rivayetlerin sunduğu zaman, mekân ve daha başka verilerden yararlanarak elde edilir. Hz. Peygamber'in sözlerini, fiillerini ve takrirlerini anlayabilmek O'nun yaşadığı coğrafi ve sosyo-kültürel ortamı ve olayların tarihi seyrini bilmek ve muhataplarının durumlarına vakıf olmak ile mümkündür.

Bu noktadan hareketle erkeklere altın ve ipeğin kullanımını yasaklayan rivayetin arka planını anlama merakımız bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir. Rivayetın vurüd ortamını anlamanın yanında şu sorulara da kısa cevaplar vermeyi hedeflemekteyiz: Altın ve ipeğin erkeklere yasaklanması ne zaman başlamıştır? Bunların yasaklanma illet ve hikmeti nedir? Bunların ruhsat hali nedir?

Çalışmamızda, öncelikle ipek ve altını aynı anda akabinde de ayrı ayrı ele alarak yasaklayan rivayetleri inceleyeceğiz.

1. "İpek Elbise Giymek ve Altın Kullanmak Ümmetimin Erkeklerine Haram Kılındı" Rivayeti

İslam'ın ilk zamanlarında haklarında herhangi bir nehiy bulunmayan altın ve ipeğin kullanımına, zaman içerisinde sınırlandırma getirilmiştir. İpek elbise ve altın yüzük yasağı umumu kapsamayıp sadece erkeklere hasr edilmiştir. Bunu açık bir şekilde ifade eden ve iki nesneyi aynı anda yasaklayan rivayetlerden biri şudur:

Tirmizî, Nesâî, Ahmed b. Hanbel ve daha başka kaynaklarda Ebû Musa el Eş'ârî'den aktarıldığına göre, Allah Rasûlü (sas.) şöyle buyurmuştur: "İpek elbise giymek ve altın kullanmak ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helal kılınmıştır."¹ Tirmizî, hadisi naklettikten sonra sahabe-i kiramdan bu konuda hadis aktaranların isimlerini şöyle zikretmiştir: Ömer, Ali, Ukbe b. Âmir, Enes, Huzeyfe, Ümmü Hanî, Abdullah ibn Amr, İmrân ibn Husayn, Abdullah ibn Zübeyr, Câbir, Ebû Reyhan, İbn Ömer ve Vasile ibn Eskâ. Ayrıca Tirmizî, hadisin sıhhati için *hasen sahih* değerlendirmesinde bulunmuştur.² Kaynaklarda rivayetin sıhhatiyle ilgili Tirmizî'nin bu değerlendirmesinden farklı bir bilgiyle karşılaşılmamıştır.

Altın ve ipeğin yasaklanması, hadislere dayanmaktadır. Kur'an'da doğrudan erkeklere ipek ve altının yasaklandığına dair herhangi bir ayet bulunmamaktadır. Ancak dolaylı olarak diyebileceğimiz dünya malına düşkünlük, onunla böbürlenme, lüks tüketim ve israf tarzı davranışlar ayetlerle kınanmıştır.³

İpek ve altının erkeklere yasaklanma gerekçesinin daha net olarak ortaya konulması için konuyla ilgili başka rivayetlerin tespit edilip ele alınması önemlidir. İpek ve altının erkeğe yasaklanmasını ele alan bazı rivayetler:

Ali b. Ebî Talib'den nakledildiğine göre Rasûl-i Ekrem sağ eline ipeği, sol eline de altını aldı ve şöyle buyurdu: "Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır."⁴

Ukbe b. Âmir şöyle demiştir: Rasûlullah'a ipek bir ferrûc (kaftan) hediye edildi. O da kaftanı giyerek onunla namaz kıldı. Allah Rasûlü namazını tamamladıktan sonra ondan hoşlanmaz bir halde onu hızlıca üstünden çıkardı. Sonra da: "Bu, muttakilere yaraşmaz!" buyurdu.⁵

¹ Tirmizî, Ebû İ'sâ Muhammed b. İ'sâ, *es-Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir ve diğerleri, I-V, Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1395/1975, *Libâs*, 1, h. no: 1720; Nesâî, Ebû Abdîrahmân Ahmed b. Şu'ayb, *Sünen (el-Muctebâ)*, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde, I-IX, Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, Halep 1406/1986, *Zînet*, 40, h. no: 5148; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed, *el-Müsned*, thk. Şu'ayb Arnaût ve diğerleri, I-XLV, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 1421/2001, c. XXXII, s. 259, h. no: 19515; İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed, *el-Musannef fi'l-Ehâdis ve'l-Âsâr*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût, I-VII, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1409/1989, c. V, s. 151, h. no: 24645.

² Tirmizî, *Libâs*, 1, h. no: 1720.

³ Bk. Âl-i İmrân, 3/14; Tekâsur, 102/1-2.

⁴ Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd, I-IV, el-Mektebetü'l-'Asriyye, Beyrut, ts, *Libâs*, 12, h. no: 4057; İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, I-II, Dâru İhyâi'l-Kutubî'l-Arabiyye, Kahire 1336/1918, *Libâs*, 19, h. no: 3595; Nesâî, *Zînet*, 40, h. no: 5144; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. II, s. 250, h. no: 934.

⁵ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Zuheyr b. Nâsir en-Nâsir, I-IX, Dâru Tavki'n-Necât, yy., 1422/2002, *Libâs*, 12, h. no: 5801; Müslim, Ebu'l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, I-V, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, Beyrut, ts, *Libâs*, 23, h. no: 2075; Nesâî, *Kible*, 19, h. no: 770; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XXVIII, s. 577, h. no: 17343.

Berâ b. Âzib şöyle nakletmiştir: Rasûl-i Ekrem bizlere yedi şeyi yapmamızı emretti, yedi şeyi yapmayı da yasakladı. Bizlere hastayı ziyaret etmeyi, cenazeye katılmayı, aksırana dua etmeyi, davet edene icabet etmeyi, selâmı yaymayı, zulme uğrayan kimseye yardım etmeyi ve yemin eden kimsenin yeminini kabul ederek istediğini yapmayı emretti. Allah Rasûlü altın yüzük takmayı, gümüş kapları kullanmayı, eyer ve semerler üzerine konulan binicinin üstüne oturduğu içi pamuk veya yünle doldurulmuş ipekten yahut atlastan yapılmış küçük minderleri kullanmayı ve kassî adı verilen ince ya da kalın ipek kumaşları giymeyi bizlere nehyetti.⁶ Huzeyfe'den gelen rivayette ise Hz. Peygamber, altın ve gümüş kaplardan yiyip içmeyi aynı şekilde harîr ve dibâc adı verilen halis ipek kumaşlar giymeyi ve bunların üzerlerine oturmayı bizlere yasakladı.⁷

Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'nın rivayet ettiğine göre o, Medâin'de Huzeyfe'nin yanında bulunduğu esnada, Huzeyfe su istemiş ve Mecusi'nin biri gümüş bardakla suyu getirmiştir. Bardağı Huzeyfe'ye uzattığı esnada o, bardağı fırlatmış ve: Ben daha önce seni birkaç kez bundan nehyetmeseydim olmasaydım, sana bunu yapmazdım, demiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir: Fakat ben Rasûl-i Ekrem'in şöyle dediğini duydum: "*Harîr (ipek) veya dibâc (bir çeşit ipekli kumaş) denilen kumaşları giymeyin, altın ve gümüş kaplardan içmeyin, altın ve gümüş tabaklardan yemek yemeyin. Çünkü bunlar dünyada onlara⁸ ait süs eşyalarıdır, ahirette de bizim ziynetlenme vasıtalarımız olacaktır.*"⁹

İslam'da yasaklanan her şeyin kötü, çirkin veya zararlı olma zorunluluğu yoktur. Bu zorunluluğun olmaması beraberinde farklı değerlendirmeleri de getirmiştir. Rivayetlere bakıldığında ipek ve altının, dünyada gayr-i müslimlere ait süs eşyaları, ahirette ise müminlerin süslenme vasıtaları olduğu ve muttakilere yaraşmadığı vurgulanmıştır. Ancak konunun daha net olarak ortaya konulması için ipek ve altının ayrı ayrı ele alındığı hadislerin de incelenmesi gerekir.

⁶ Buhârî, *Eşribe*, 28, h. no: 5635; Ebû Dâvûd, *Libâs*, 7, h. no: 4039.

⁷ Bk. Buhârî, *Libâs*, 27, no: 5837; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XXXVIII, s. 303, no: 23269.

⁸ Hadisin metninde geçen onlardan kastın kâfirler olduğu hadisin sibakından anlaşılmaktadır. Bk. Aynî, Ebû Muhammed Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed, *Umdetu'l-Kârî fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru l-hyâi't-Turâsî'l-'Arabî, Beyrut, ts., c. XXI, s. 60.

⁹ Buhârî, *Et'ime*, 29, no: 5426; Müslim, *Libâs*, 5, no: 2067; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XXXVIII, s. 380, no: 23357; İbn Mâce, *Eşribe*, 17, no: 3414; Ebû Dâvûd, *Eşribe*, 18, no: 3823; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahman b. el-Fadl, *es-Sünen*, thk. Huseyin Selîm Esed, I-IV, Dâru'l-Muğnî, Riyad 1412/2000, *Eşribe*, 25, no: 2176.

2. İpek Elbise Giymek

İpek, yumuşaklığı ve göz kamaştırıcı özelliğiyle öne çıkan bir kumaştır. Kur'an'da cennet nimetleri tasvir edilirken ipek için istebrak ve sündüs kelimeleri kullanılmaktadır.¹⁰ Hadis-i şeriflerde de haz, ibrişim, harir, dibâc, sîyera¹¹ kelimeleri zikredilmektedir.

Rasûlullah bir hadiste şöyle buyurmaktadır: *"Her kim ipeği dünyada giyerse, onu ahirette giymez."* Bu hadis, Enes b. Malik,¹² Ebû Umâme,¹³ Hz. Ömer,¹⁴ Abdullah b. Zubeyr,¹⁵ ve Ebû Sa'îd el-Hudrî'den¹⁶ nakledilmektedir.

Tebük Seferi esnasında bazı yerlerin İslam topraklarına dâhil olmasıyla birlikte yöre liderleri tarafından Hz. Peygamber'e bazı hediyeler gönderilmiştir. Bu hediyeler arasında erkeklerin giyebileceği ipekli kaftanlar da vardı. Bu kaftanlardan birini Rasûlullah giymiştir. O'nun bu tutumu saha sonra farklı şekilde değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili Câbir b. Abdullah'ın rivayet ettiğine göre Rasûlullah bir gün kendisine hediye edilen dibâcdan bir kaftanı giydi. Sonra onu çarçabuk çıkararak Ömer b. Hattab'a yolladı. Ashab: Onu ne çabuk çıkardın ya Rasûlallah! dedi. O da: *"Beni ondan Cibril menetti."* buyurdu. Bunun üzerine Ömer ağlayarak geldi ve: Ya Rasûlallah! Bir şey senin hoşuna gitmedi ve onu bana gönderdin! Benim halim ne olacak? dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü: *"Ben sana onu giymen için değil ancak ve ancak satman için yolladım!"* buyurdu. Daha sonra onu Ömer iki bin dirheme sattı.¹⁷

Allah Rasûlü kendi nefsi için bizzat Cebrail tarafından yasaklanan bu ipekli giysinin mümin erkekler için de uygun olmadığını söz ve tavriyla ortaya koymuştur. Konuyla alakalı bir başka rivayette de Hz. Ali şöyle söylemiştir: Allah Rasûlü'ne bir sîyera hüllesi hediye olarak verildi. O da bunu bana gönderdi. Ben onu giydim. Ama yüzünden kızdığını anladım. *"Onu ben sana giyesin diye göndermedim. Ancak ve ancak onu kadınlar arasında başörtüsü yapmak için parçalayasın diye gönderdim."* buyurdular.¹⁸ Yakın lafızlarla başka bir rivayette yine Hz. Ali şöyle demiştir: Rasûlullah bana bir sîyera hüllesi giydirdi. Ben de o

¹⁰ Kehf, 18/31; Duhân 44/53; Rahmân, 55/54; İnsân, 76/21.

¹¹ Enes'in aktardığına göre; Allah Rasûlü'nün kızı Ümmü Gülsüm'ün üstünde geniş çizgileri olan ipekli bir kumaş görmüştür. (Zühri veya da başka bir ravi, metinde bulunan "sîyera" kelimesi: "Üzerinde geniş çizgileri olan ipekli bir kumaştır." demiştir. Ebû Dâvûd, *Libâs*, 12, h. no: 4058.

¹² Buhârî, *Libâs*, 25, h. no: 5832; Müslim, *Libâs*, 21, h. no: 2073; İbn Mâce, *Libâs*, 16, h. no: 3588; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XXI, s. 407, h. no: 13992.

¹³ Müslim, *Libâs*, 22, h. no: 2074.

¹⁴ Buhârî, *Libâs*, 25, h. no: 5834; Tirmizî, *Edeb*, 52, h. no: 2817; Nesâî, *Zînet*, 90, no: 5306; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. I, s. 407, no: 320.

¹⁵ Buhârî, *Libâs*, 25, h. no: 5833; Nesâî, *Zînet*, 90, h. no: 5304.

¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XVII, s. 273, h. no: 11179.

¹⁷ Müslim, *Libâs*, 16, h. no: 2070; Nesâî, *Zînet*, 89, h. no: 5303; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XXIII, s. 324, h. no: 15107.

¹⁸ Müslim, *Libâs*, 17, h. no: 2071.

elbiselerle dışarıya çıktım. Ama Allah Rasûlü'nün yüzünün öfkelenmişliğini gördüm ve onu kadınlarımın arasında bölüştürdüm.¹⁹

H. Peygamber'in erkeklerin ipekli giysiler giymesinden hoşlanmadığının ashab arasında bilindiği bir dönemde, kendisine gelen ipekli kumaşları kabul etmesi, sahabiler arasında merak uyandırmıştır. O da bu merakı gidermek için açıklamalar yapmıştır. Konuyu aydınlatan rivayetler şöyledir: Enes b. Mâlik'in naklettiğine göre Allah Rasûlü'ne ince ipekten bir cübbe hediye edilmişti. Sahabiler Rasûlullah'ın ipek giymeyi nehy ettiği halde bu hediyeyi kabul etmesine hayret etmişlerdi. Bu hayreti gidermek üzere Allah Rasûlü: *"Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Sa'd b. Muaz'ın cennetteki mendilleri bundan daha güzeldir."* buyurmuşlardır.²⁰ Bir başka rivayette de Berâ' b. Âzib şöyle haber vermiştir: Rasûlullah'a ipek bir kumaş hediye olarak takdim edildi. Biz ona hayran kaldık ve hemen ellerimizle dokunmaya başladık. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem: *"Siz buna hayret mi ediyorsunuz?"* buyurdu. Biz: Evet, dedik. Allah Rasûlü: *"Sa'd b. Muâz'ın cennetteki mendilleri bundan daha hayırlıdır!"* buyurdular.²¹

İpekli elbiselerin rivayetlere konu olmasının hicrî dokuzuncu yılda olduğunu görüyoruz. Zira H. Ali'nin naklettiğine göre Ukeydir Dûme H. Peygamber'e ipek elbise hediye etmiştir. O da onu H. Ali'ye vererek: *"Bunu başörtüsü olarak Fâtımalar arasında taksim et!"* buyurmuşlardır.²² İpek elbise hediye eden Dûmetu'l-Cendel'deki Hıristiyan Kinde kabilesinin Meliki Ukeydir b. Abdîmelik el-Kinde'dir. H. Peygamber, Halid b. Velid komutasında bir birliği, Tebük Seferi esnasında buraya yakın bir mevkide bulunan Dûmetu'l-Cendel'deki Hıristiyan Kinde kabilesi üzerine göndermiştir. Sonuçta Kinde ve bölge sakini diğer Araplar, cizye ödemek şartıyla Müslümanların hâkimiyetini kabul etmişlerdir.²³ Konuyla ilgili başka bir bilgi de şudur: H. Peygamber, Halid b. Velid'i Dûmetu'l-Cendel'deki Hıristiyan Kinde kabilesi reisi Ukeydir'in üzerine bir seriyeye ile gönderdi. Ukeydir esir alınıp Medine'ye getirildi. Cizye vermek üzere H. Peygamber ile antlaşma yaptı ve kabilesine döndü.²⁴ Tebük Seferi esnasında sadece Dûmetu'l-Cendel Meliki Ukeydir'in cizye veya hediye olarak gönderdikleri dışında yine bu sefer esnasında Eyle Meliki, Allah Rasûlü'ne (Düldül adlı) beyaz

¹⁹ Müslim, *Libâs*, 19, h. no: 2071.

²⁰ Buhârî, *Hibe*, 26, h. no: 2615; Müslim, *Fedâilu's-Sahâbe*, 127, h. no: 2469.

²¹ Buhârî, *Bedu'l-Halk*, 8, no: 3249; Müslim, *Fedâilu's-Sahâbe*, 126, no: 2468; Tirmizî, *Menâkib*, 51, no: 3847.

²² Müslim, *Libâs*, 18, h. no: 2071.

²³ Bk. Vâkidî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer, *Kitabü'l-Meğâzî*, I-III, thk. Marsden Jones, Dârü'l-A'lamî, Beyrut 1409/1989, c. III, s. 1025-1030.

²⁴ Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, c. XIII, s. 171-172.

bir katır hediye ederek O'na bir bürde giydirmiştir.²⁵ Rivayetlerden de anlaşıldığı üzere meliklerin giydiği ve hediye ettiği dünyanın en değerli ziynetlerden birinin, ipekli giysiler olduğu görülmektedir.

Gelecekte ümmeti bekleyen tehlikelerin anlatıldığı bir rivayette, bunlardan birinin ipekli elbise giymeyi helal ve mubah sayma olduğu zikredilmiş ayrıca ipek elbiseyi kullanmayı, sonradan ortaya çıkan kötü kavimlerin vasıfları olarak nitelendirilmiştir.²⁶

Rivayetlerde görüldüğü üzere erkeklerin ipeği kullanması yasaklanmış ancak onun alınıp satılmasında, kadınların kullanmasında bir problem görülmemiştir. Bununla beraber ipeğin erkekler için kullanımının caiz olan miktarı da hadis-i şeriflerde geçmektedir. Ebû Osmân en-Nehdî'den şu şekilde nakledilmiştir: Utbe ibn Ferkad'ın mahiyetinde Azerbaycan'da bulunurken bize Ömer'den bir mektup ulaştı (bir bölümü şöyle idi): Allah Rasûlü hâlis ipekten elbise giymeyi yasaklamıştır. Yalnız başparmağı yanındaki iki parmağını (şehadet ve orta parmakları) göstererek: "Bu kadarı müstesna" demiştir. Ravi en-Nehdî: Bize göre, Hz. Peygamber bu işaretiyle alemleri kastetmektedir, demiştir.²⁷

Enes b. Mâlik'ten nakledildiğine göre: Abdurrahman ibn Avf ve Zübeyr ibn Avvâm birlikte oldukları bir savaş sırasında Allah Rasûlü'ne vücutlarındaki bitlerden rahatsız olduklarını söylemişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah ipek gömlek giymelerine izin vermişti.²⁸ Enes, bu iki sahabîyi ipek gömlekle gördüğünü ifade etmiştir.²⁹ Bu hadis, mutlak anlamda zarurete binaen ipeğin kullanılabilmesine delildir. Ayrıca bu hadis, ipeğin erkeğe haram olduğuna da delildir. Zira haram olmayan şeyin ruhsatı da olmaz. Nevevî, kaşınma ve benzeri şikâyetlerden dolayı ipek giymenin mubah olması başlığının altında bu hadisi zikretmiş ve ardından şu açıklamayı yapmıştır: "Bu, Şâfiî ile onun görüşünü kabul edenlerin mezhebine delalet eden bir rivayettir. Kendisinde uyuz hastalığı bulunan kimsenin ipek giymesi caizdir. Zira ipekte serinlik vardır. Bit ve benzeri şeylerin bulunması da aynı şekildedir. Harp birdenbire patlak verdiğinde giyecek bir şey bulamayan kimse de sıcak veya soğuk korkusuyla ipekli giysiler giyebilir. Ulemamızca sahih olan kavle göre; ipeği uyuz ve benzeri rahatsızlıklardan dolayı hem seferde hem hizada giymek caizdir. Bir kısım ulema ipek giymenin cevazı

²⁵ Buhârî, *Zekât*, 54, h. no: 1481; *Cizye*, 2, h. no: 3161.

²⁶ Buhârî, *Eşribe*, 6, no: 5590; Ebû Dâvûd, *Libâs*, 7, no: 4039.

²⁷ Buhârî, *Libâs*, 25, no: 5828; Müslim, *Libâs*, 14, no: 2069; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. I, s. 429, no: 357.

²⁸ Buhârî, *Cihâd*, 91, no: 2919; Müslim, *Libâs*, 26, no: 2076; Tirmizî, *Libâs*, 2, no: 1722; Ebû Dâvûd, *Libâs*, 11, no: 4056; İbn Mâce, *Libâs*, 17, no: 3592.

²⁹ Tirmizî, *Libâs*, 2, h. no: 1722.

sefere mahsustur demişse de bu kavil zayıftır.”³⁰ Rivayetten ipeği bir mazerete binaen kullanabileceği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ipeği kullanan şahsın ortamdaki bağımsız olarak değerlendirilmesinin yanlış olacağı da muhakkaktır. Bir şahsın ipeği kullandığı yeri ve hangi şartta olduğu tespiti önem arz etmektedir.

İslam âlimleri, ipekli elbiselerin kullanımı ile ilgili görüşlerini yukarıda saydığımız hadislerle dayandırmışlardır. Yine âlimlerin çoğunluğu bu hadislerden hareketle erkeklerin ipekli elbise giymelerinin yasak olduğunu söylemiştir.³¹ Konunun hüküm boyutu çalışmamızın sınırları dışında kalmaktadır. Ancak erkeklerin ipekli elbise giymelerinin yasak olmasının sebep ve hikmeti için israf, kibirlenme, kadınsı görünüm, zenginlik fakirlik dengesinin muhafazası vs. birçok şey söylene de hikmet ve sebeplerin ortadan kalkması yasaklamayı ortadan kaldırmaz. Zira Hz. Peygamber’in kendisine hediye edilen ipek kaftanı çıkarırken "bunu giymekten beni Cibril nehyetti"³² buyurmuş olması, bu yasaklamanın taabbudî boyutunu göstermektedir.

3. Altın Yüzük Takmak

Arapçada yüzük, hatim ve halka olarak ifade edilir. Altın ve gümüş gibi çeşitli madenlerden yapılan yüzük birçok kültürde süs ögesi ve statü göstergesi olarak kabul edilmektedir. Dönemin modasını yansıtan ve yüze takılan taşın rengi, bünyesinde yer aldığı düşünülen büyümlü işlevin belirtisi sayılmıştır. Kaşına yerleştirilen değerli taşla birlikte iyileştirici ve koruyucu özelliğe sahip olduğuna dair inanç, yüzüğün bütün kültürlerde yaygınlaşmasına yol açmıştır. Bazen kıymetli taşların yerine cam kullanılmıştır.³³ Yüzük, evlilik alameti ve mühür olarak kullanıldığı gibi süs olarak ve uğur getirme amacıyla da insanlar tarafından kullanılmaya gelmiştir. Yüzük takma, yapıldığı maden açısından ve kullanan kişinin cinsiyeti açısından fıkhî tartışma konusu olmuştur.

Allah Rasûlü, Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra devlet başkanlarını ve kabile reislerini İslam'a davet etmek için mektuplar göndermiş ve bu mektuplara

³⁰ Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, *el-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Muslim b. Haccâc*, Dâru İhyâ'it-Turâsî'l-'Arabî, Beyrut 1392/1972, c. XIV, s. 52.

³¹ Fakihler aktardığımız hadislerle dayanarak, ipekli elbise giymenin erkeklere haram, kadınlara helâl olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Ancak mezhepler, erkek çocukların ipeği kullanmasında, ipekli elbiseyle namaz kılma ve ipeği kullanma zarureti hususlarında ihtilaf etmişlerdir. Bk. İbnü'l-Hümâm, Kemalüddîn Muhammed b. Abdilvâhid es-Sivâsî *Fethu'l-Kadîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts, c. X, s. 17-21; Vehbe Zuhayli, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, I-X, Risale Yay., İstanbul 1992, c. IV, s. 351-356; Yunus Vehbi Yavuz, *İpek*, DİA, İstanbul 2000, c. XXII, s. 365-366; *İlmihal*, İslam ve Toplum, TDV Yay., Ankara 2004, c. II, s.77.

³² Müslim, *Libâs*, 16, h. no: 2070; Nesâî, *Zînet*, 89, h. no: 5303; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XXIII, s. 324, h. no: 15107.

³³ Bk. Mustafa Sabri Küçükaşçı, *Yüzük*, DİA, İstanbul 2013, c. XLIV, s. 55.

mühür vurmak amacıyla altından bir yüzük yaptırmıştır. Ancak kısa bir süre sonra ashabdan birçok kişi tarafından altın yüzük yaptırılması üzerine Rasûl-i Ekrem, minbere çıkarak altın yüzüğünü çıkarmış ve bundan böyle altın yüzük kullanmayacağını ilan etmiştir.³⁴ Rasûlullah'ın ashabın çoğunluğunun olduğu mescid ortamında minbere çıkarak hadisi irad etmiş olması, fiilen yüzüğünü çıkartarak nehyi ortaya koyması ayrıca yemin ederek bunu bir daha takmayacağını söylemesi, yasaklamanın boyutunu göstermiştir.

Hız. Peygamber'e mühürsüz davet mektuplarının dikkate alınmayacağını hatırlatılması üzerine, Rasûlullah gümüşten bir yüzük yaptırmış³⁵ ve ömrünün sonuna kadar da bu yüzüğü kullanmıştır. Aynı yüzük Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman tarafından da kullanılmıştır.³⁶

İslam'a davet mektuplarından önce Rasûlullah'ın yüzük taktığına dair elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hız. Peygamber'in hicrî dokuzuncu yılın başından sonra yüzük edinmesi sahabe arasında da yaygınlaşmıştır. Yaygınlaşan yüzük takmaya bazı düzenleme ve sınırlamalar getirilmiştir. Bu bağlamda, Allah Rasûlü her kim altından bir halka takarsa ateşten bir halka takmış olacağını söyleyerek altının yerine gümüş tercih edilmesini gerektiğini vurgulamış³⁷ ve buna aykırı davranan bir sahabe fiili müdahalede bulunmuştur. Konuyla ilgili rivayeti Abdullah b. Abbâs şöyle aktarmıştır: Rasûlullah bir adamın elinde altından bir yüzük görmüş, onu hemen çıkarıp atmış ve ardından: "*Sizden biriniz ateşten bir kor alıyor ve onu eline koyuyor.*" buyurmuştur. Allah Rasûlü gittikten sonra olaya şahid olan sahabilerin adama: "Al yüzüğünü, onunla faydalan!" söylemelerine rağmen sahabe: "Hayır! Allah'a yemin olsun ebediyen onu almam. Çünkü onu Rasûlullah attı." demiştir.³⁸

Bu rivayette iki husus dikkati çekmektedir. Birincisi, Hız. Peygamber yasaklanmış bir durumu, hem sözlü hem de fiili olarak izah etmiştir. Eliyle müdahale ederek tepkisini ortaya koymuş ve böylelikle konuyla ilgili şüpheleri gidermiştir. İkinci husus ise yüzüğü atılan kişinin yüzüğü alıp onu harcaması yasak olmadığı halde yerdeki yüzüğü almaması, Rasûlullah'a olan hürmetinin bir ifadesi ya da fakir bir Müslümanın onu alıp istifade etmesini istemiş olmasından kaynaklanabilir. İmam Nevevî (ö. 676/1277) yukarıda saydıklarımıza yakın

³⁴ Buhârî, *el-Eymân ve'n-Nuzûr*, 6, h. no: 6651; Müslim, *Libâs*, 53, h. no: 2093; Nesâî, *Zînet*, 43, h. no: 5164.

³⁵ Buhârî, *Libâs*, 50, h. no: 5872.

³⁶ Buhârî, *Libâs*, 55, h. no: 5879.

³⁷ Ebû Dâvûd, *Hâtim*, 8, no: 4236; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XIV, s. 485, no: 8909; Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Hamdî b. Abdilmeccid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, ts, c. XVII, s. 146, h. no: 370.

³⁸ Müslim, *Libâs*, 52, no: 2090; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, c. XI, s. 414, no: 12175.

açıklamalar yaptıktan sonra şunları söylemektedir: "Altının kadına helal, erkeğe haram olmasında Müslümanlar ittifak etmişlerdir."³⁹

Altının erkekler tarafından süs eşyası olarak kullanılmasının yasak olması yanında altın kaplardan yiyip içmek de hoş karşılanmamıştır. Nitekim Ümmü Seleme'nin rivayetine göre Rasûlullah: "*Her kim altın veya gümüş kaplardan içerse, ancak ve ancak karnına cehennemden bir ateş şırıldatır.*" buyurmuştur.⁴⁰ Hadisin yorumunda Kâdî İyâd (ö. 544/1149) şu açıklamayı yapmaktadır: Bu hadisten muradın ne olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları: Bu, acem milletlerin kâfir olan krallarının akibetini haber vermektedir. Onların adetleri altın ve gümüş kaplardan içmektir. Nitekim başka bir hadiste Hz. Peygamber: "*Bu kaplar dünyada onların, ahirette ise sizindir.*" buyurmuş, dünyada onları kullananlar kâfirlerdir demek istemiştir. Ayrıca Hz. Peygamber ipek elbise hakkında: "*Bunu ancak ahirette nasibi olmayan giyer.*" buyurmuştur. Bazıları bu hadisten murat kâfirlerin elbiseleri olduğu, öğretilmek suretiyle onlara benzememeyi, bazılarının göre de Müslümanları bundan nehy etmek olduğunu ve bunu irtikâp edenin Allah'ın kendi katında başışladıkları dışında kalıp azabı hak edeceklerini ifade ederler.⁴¹

Hiz. Peygamber kimden gelirse gelsin kendisine takdim edilen tüm hediyeleri kabul etmiş, kendisi kullanmasa da mutlaka uygun bir yer bularak onları değerlendirmiştir. Nitekim nakledilen şu rivayet de bunun kanıtıdır. Hz. Âişe: Necâşi, Rasûlullah'a, Habeşî kaşlı bir altın yüzük hediye etti. Rasûlullah o altın yüzüğü, ondan imtina ederek, bir çubuk veya bir parmağı ile onu alarak Ebû'l-As'ın kızı (kızı Zeynep'in kızı) Ümame'yi çağırır ve: "*Kızım, bunu sen tak.*" buyurdu.⁴²

Altın yüzüğün erkeğe meşru görülmemesi ve altın yerine gümüş yüzüğün takılabileceğini Rasûl-i Ekrem bizzat kendisi takarak göstermiştir. Enes b. Mâlik'in aktardığına göre Allah Rasûlü sağ eline gümüş bir yüzük takmıştır. Bu yüzükte Habeşistan'dan gelen bir taş varmış ve Rasûlullah yüzüğün taşını avuç tarafına çevirerek kullanmıştır.⁴³ Bir başka rivayette de kullanılan yüzüğün demir ve altından olmayıp bir miskali (4,722 gr.) geçmeyen gümüşten olması tavsiye edilmiştir.⁴⁴

³⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, c. XIV, s. 65.

⁴⁰ Müslim, *Libâs*, 2, h. no: 2065; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, thk. Târık b. 'Avadullah b. Muhammed, Abdulhasen b. İbrâhim el-Huseynî, I-X, Dâru'l-Haremeyn, Kahire 1415/1994, c. III, s. 56, h. no: 2459.

⁴¹ Kâdî İyâd, Ebû'l-Fadl el-Yahsubî, *İkmâlu'l-Mu'lim bi Fevâidi Müslim*, thk. Yahya İsmail, I-VIII, Dâru'l-Vefâ, Mısır 1419/1998, c. VI, s. 564.

⁴² Ebû Dâvûd, *Hâtim*, 8, h. no: 4235; İbn Mâce, *Libâs*, 40, h. no: 3644; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XLI, s. 337, h. no: 24880.

⁴³ Müslim, *Libâs*, 62, h. no: 2094; İbn Mâce, *Libâs*, 41, h. no: 3646.

⁴⁴ Tirmizî, *Libâs*, 43, no: 1785; Nesâî, *Zinet*, 46, no: 5195; Ebû Dâvûd, *Hâtim*, 4, no: 4223.

Her yasaklanan nesnenin bir de ruhsat boyutu vardır. Altının fonksiyonunu icra edecek başka bir maden bulunmadığında bu ruhsattan da geri durulmaz. Bunun sünnette delilini Arfece b. Es'ad şöyle nakletmiştir: Cahiliye döneminde Kûlab Savaşı'nda burnumdan yaralanmıştım, gümüşten burun yaptırdım ancak koku yaptı. Rasûl-i Ekrem de onu altından yaptırmama izin verdi.⁴⁵

Altının ruhsat olarak kullanılabilceği hususunda herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir. Ancak altının caiz olabilecek alt sınırı ile ilgili tartışmalı bir rivayet vardır. Bu rivayete göre, Muaviye yanında bulunan ashaba şöyle dedi: "Rasûlullah'ın basit ve küçük şeyler hariç altın kullanımını yasakladığından haberdar mısınız?" Ashab: "Allah'ımız şahittir ki evet" dedi.⁴⁶ Hadiste istisna edilen basit ve küçük miktarla ilgili Hattâbî (ö. 388/998), bunu kadınlara has kılmış ve şöyle demiştir: "Kadınlar için küpe ve yüzük gibi küçük parçalardır. Bu hadisteki nehiyden maksat çok olan altındır. İsrâfçı, büyüklük taslayan ve gösteriş peşindeki kimselerin âdeti olan çok altın ise caiz değildir. Altının çoğu ile azını belirleyen ölçü, altının zekâtın farz olduğu nisap miktarına ulaşp ulaşmamasıdır. Zira altın kadınlara haram değildir. Erkeklerle ise azı da çoğu da haramdır."⁴⁷

Hadisin şerhinde İbn Raslân da (ö. 844/1441) şöyle demiştir: "Bu rivayetteki yasaklamadan kasıt, çok olan altındır. Kadınların kullandıkları küpe, yüzük yahut erkeklerin kılıçlarını süslediği az miktardaki altın değildir. İsrâfçıların, büyüklük taslayan ve gösteriş peşindekilerin âdeti olan çok altın ise caiz değildir. Altının çoğu ile azı arasını ayıran ölçü, zekâtın farz olduğu nisap miktarına varıp varmamasıdır."⁴⁸ Buradaki istisna mutlak olarak görülmektedir. İbnu'l-Esîr (ö. 606/1209), *en-Nihâye*'de, İbn Raslân'dan aktardıklarımıza yakın bilgiler verdikten sonra şöyle devam etmektedir: "Bazen altını olan kimse cimrilik yaparak zekâtını vermez. Bu durumda ziyet eşyasında zekâtın farz olduğunu kabul edenlere göre günah işlemiş olur."⁴⁹ İbn Teymiyye (ö. 728/1328) az altının caiz olmasıyla alakalı olarak dört görüş olduğunu söylemiştir. Birincisi Muaviye'nin hadisinden dolayı mutlak olarak ruhsat olduğu ki bunun en isabetli görüş olduğu umulur. İkincisi silah için ruhsattır. Üçüncüsü özellikle kılıç için ruhsattır. Dördüncü olarak

⁴⁵ Ebû Dâvûd, *Hâtim*, 7, no: 4232; Tirmizî, *Libâs*, 31, no: 1770; Nesâî, *Zinet*, 41, no: 5161; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XXXIII, s. 398, no: 20271; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, c. XVII, s. 146, no: 370.

⁴⁶ Nesâî, *Zinet*, 40, no: 5150; Ebû Dâvûd, *Hâtim*, 8, no: 4239; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XXVIII, s. 78, no: 16864; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, c. XIX, s. 355, no: 831.

⁴⁷ Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed, *Meâlimu's-Sünen*, I-IV, Matbaatu'l-İlmiyye, Halep 1352/1933, c. IV, s. 216.

⁴⁸ İbn Raslân, Şihâbuddîn Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Husayn b. Ali, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, I-XX, Dâru'l-Felâh, Mısır 1437/2016, c. XVI, s. 637.

⁴⁹ İbnu'l-Esîr, Mecduddîn Ebû's-Sa'âdât el-Mubârek b. Muhammed el-Cezerî, *en-Nihâye fi Ğarib'il-Hadis ve'l-Eser*, I-V, Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut 1399/1979, c. IV, s. 82.

da mutlak anlamda haramdır.⁵⁰

Altının az olması veya çok olmasında öne çıkan ölçü, zekâtın farz olduğu nisap miktarıdır, denilebilir. Konuyla ilgili bir başka husus, altının erkeklerin süs eşyası olarak kullanımıyla ilgili ashab döneminden örneklerinin olup olmamasıdır. Hadis kaynaklarının yanı sıra tarih ve tabakât kaynaklarında yaptığımız taramada sahabe-i kiramdan on üç kişinin altın yüzük kullandığı bilgisine ulaştık. İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849), altın yüzüğe ruhsat verenlerin başlığı altında farklı rivayetlerde şu kişileri saymaktadır: Berâ b. Âzib, Huzeife b. Yemân, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Talha b. Ubeydillah, Câbir b. Semure, Abdullah b. Yezîd, Ebû Useyd, Enes b. Mâlik ve İkrime b. Ebî Cehil.⁵¹ Tahâvî de (ö. 321/933) altın yüzük takanların babı altında şu kişileri zikretmektedir: Berâ b. Âzib, Talha b. Ubeydillah, Süheyb er-Rûmî, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Sa'îd ibn'ul-As.⁵²

Buhârî, (ö. 256/870) *et-Târîhu'l-Kebîr*'de Sa'd b. Ebî Vakkâs, Talha b. Ubeydillah ve Süheyb er-Rûmî'nin altın yüzük taktıklarını zikretmiş,⁵³ bir de Bedir Savaşı'na katılan Ebû Usayd'ın vefatına müteakip oğulları tarafından parmağındaki altın yüzüğün çıkarıldığını bildirmiştir.⁵⁴ İbn Sa'd, (ö. 230/845) Berâ b. Âzib'in altın yüzük taktığını⁵⁵ ve Talha b. Ubeydillah'ın altın yüzük takılı olduğu halde Cemel günü öldürüldüğünü nakletmiştir.⁵⁶ Taberânî de (ö. 360/971) Zeyd b. Câriye, Zeyd b. Erkam, Berâ b. Âzib, Enes b. Mâlik ve Abdullah b. Yezîd adlı sahabilerin altın yüzük taktıklarını rivayet etmiştir.⁵⁷

Kutub-i Tis'a'da Süheyb er-Rûmî⁵⁸ ve Berâ b. Âzib'in⁵⁹ altın yüzük taktıklarına dair iki rivayet bulunmaktadır ancak her iki rivayet de *sahih* olarak

⁵⁰ İbn Teymiyye, Takıyyüddîn Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Abdilhalîm, *Mecmu'u'l-Fetâvâ*, thk. Abdurrahmân b. Muhammed b. Kâsım, I-XXXV, Mecma'u'l-Melik Fehd, Medine 1416/1995, c. XXI, s. 87-88; İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ'l-Kubrâ*, thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ', Mustafa Abdulkâdir Atâ', I-VI, Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, Beyrut 1408/1987, c. I, s. 436; c. V, s. 353.

⁵¹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, c. V, s. 195.

⁵² Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, thk. Muhammed Zuhrî Neccâr ve diğerleri, I-V, 'Alemlü'l-Kütüb, Mısır 1414/1994, c. IV, s. 259.

⁵³ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *et-Târîhu'l-Kebîr*, thk. Muhammed Abdulmu'îd Han, I-VIII, Dâiretu'l-Me'ârifî'l-'Usmâniyye, Haydarâbâd ts., c. VII, s. 351; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, c. V, s. 195; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, c. IV, s. 259.

⁵⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, c. III, s. 410; Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîri ve'l-a'lâm*, thk. Ömer Abdusselâm Tedmurî, I-LIII, Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, Beyrût 1417/1996, c. V, s. 367.

⁵⁵ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Hâşimî, *et-Tabakâtu'l-kubrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, I-VIII, Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, Beyrut 1410/1990, c. IV, s. 242.

⁵⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, c. III, s.165.

⁵⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, c. V, s. 224, no: 5148.

⁵⁸ Said b. Müseyyeb şöyle rivayet etmiştir: Hz. Ömer: "Sana ne oluyor da altın yüzük takıyorsun ey Süheybe!" dedi. Bunun üzerine Süheybe: "Bunu senden hayırlı olan gördü de bir şeyler söylemedi ve ayıplamadı" dedi. Ömer: " O kimdir?" dedi. Süheybe: "Allah Rasûlü" dedi. Nesâî'nin "erkeklerle altın kullanma izni" babında zikrettiği bu rivayetin tahririnde, *da'ifu'l-isnad* olduğu belirtilmiştir. Nesâî, *Zinet*, 42, h. no: 5162; Ayrıca Nesâî bu rivayeti *es-Sünenü'l-Kubrâ* adlı

değerlendirilmemiştir. Berâ b. Âzib'in altın yüzük taktığı başka kaynaklarda da zikredilmiştir.⁶⁰

Altının yasak olmasının doğrudan doğruya hüküm boyutuyla meşgul olmuyoruz.⁶¹ Ancak genel bir temayülü yansıtmak adına şunları söyleyebiliriz. Altın kapların kullanılmasının yasaklanmasında, kadınların altını süs eşyası olarak kullanabileceklerinde genel anlamda âlimler arasında bir ihtilaf yoktur. Erkeğin az miktarda altını veya altın yüzüğü kullanmasında ise âlimlerin çoğu yasak olarak görse de bazı âlimler bunu farklı mütalaa etmişlerdir. Bu farklılıktan hareketle altın yüzüğün erkekler tarafından kullanılmasında ittifak olmadığını söyleyebiliriz. Örneğin İbn Ebî Şeybe, altın yüzüğü kerih görenler ile altın yüzüğe ruhsat verenleri farklı başlıklarla aktarmıştır.⁶² Tahâvî de altın yüzükle ilgili babda altın yüzük takmanın mubah olduğunu söyleyen bazı âlimlerin Berâ b. Âzib, Talha, Sa'd ve Süheyb'in altın yüzük taktıklarına dair rivayetleri delil gösterdiklerini, bazı âlimlerin de aynı rivayetleri ve yasaklamayla ilgili rivayetleri de göz önünde bulundurarak ihtilafli bir durum olduğundan erkeklerin altın yüzük takmalarını kerih gördüklerini söylemektedir.⁶³ Tahâvî Allah Rasûlü'nün altın yüzüğü yasakladığına dair yirmi küsur rivayeti naklederek bunu haram sayanlara da değinmiştir.⁶⁴ Kâmil Miras da hadiste yasaklanan yüzük ile nişan

eserinde de zikrettikten sonra bu hadisin *münker* olduğunu açıklamıştır. Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şu'ayb, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Abdulmun'im Şelebî, I-X, Muessesetü'r-Risâle, Beyrut 1421/2001, c. VI, s. 399, h. no: 7087; c. VIII, s. 363, h. no: 9402.

⁵⁹ Muhammed b. Mâlik: Berâ b. Âzib'in altın yüzük taktığını gördüm. İnsanlar kendisine Hz. Peygamber yasakladığı halde niçin altın yüzük takıyorsun? dediklerinde, Berâ şöyle cevap verdi: Bir gün Rasûlullah, savaş esirleri ile ganimet mallarını taksim etmekle meşgul iken huzurunda bulunuyorduk. Her şeyi dağıttı ve en sonunda bu yüzük kaldı. Birkaç defa etrafına baktı ve sonunda "Berâ nerededir?" diye sordu. Ben de gelip huzurlarına oturdum. Yüzüğü eline aldı, bileğimden tutarak şöyle buyurdu: "Al, Allah ve Rasûlü'nün sana hediyesi olan bu yüzüğü parmağına tak!" Berâ hep şöyle derdi: "Şimdi siz benden, ne diye, Rasûlullah'ın bizzat taktığı bu yüzüğü çıkarmamı istiyorsunuz?! Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XXX, s. 564, h. no: 18602; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, c. IV, s. 259, h. no: 6752; İbn Adiyy, Ebû Ahmed Abdullah b. Adiyy el-Curcânî, *el-Kâmil fî Du'afâ'i'r-Ricâl*, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde, I-IX, el-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1418/1998, c. IV, s. 255, no: 1089; Ahmed b. Hanbel'in hadisin tahririnde isnadının *da'if* olduğu kaydedilmektedir. Bu rivayet hakkında İbn Hacer: "Hâzîmî bu rivayetin isnadı olmadığını belirtmiştir. Şayet bu sahih olsa da bu mensûh bir rivayettir. Çünkü altının erkekler için yasaklandığı hususunda ittifak olduğunu belirtmiştir." İbn Hacer, Ebû'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Alî el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi şerhi sahihi'l-Buhârî*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, I-XIII, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1379/1959, c. X, s. 317.

⁶⁰ Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali el-Mevsilî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mevsilî*, thk. Huseyn Selîm Esed, I-XIII, Dâru'l-Me'mûn li Turâs, Dimeşk 1404/1984, c. III, s. 259, no: 1708; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, c. V, s. 195, no: 25151, 25157.

⁶¹ Bk. Osman Eskicioğlu, *Altın*, DİA, İstanbul 1989, c. II, s. 536-537.

⁶² İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, c. V, s. 193-195.

⁶³ Bk. Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr* c. IV, s. 260.

⁶⁴ Bk. Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, c. IV, s. 260-263.

yüzüğünü bir tutmayıp ikisi için farklı değerlendirmede bulunmuştur. O, altın yüzüğün haram nişan yüzüğünün ise caiz olduğunu ifade etmiş ve bunun sebeplerini açıklamıştır.⁶⁵ Kâmil Miras'ın bu görüşüne benzer kanaate sahip ülkemizde başka ilim ehli de vardır.⁶⁶ Kâmil Miras'ın israfa dalmadan bazı âlimlerin az altın hakkında farklı kanaatlere sahip olmaları ve örfi uygulamaya da vurgu yaparak nişan yüzüğünü caiz gördüğü yerinde bir tespit olmakla birlikte, örflerin hızla değiştiği çağımızda erkeklerin gümüş yüzük tercih etmeleri ve örfün bu yönde bir kayış sergilemesi daha yerinde bir davranış olur. Yine de nişan yüzüğü olarak altın takmanın, haram ve hadislerle muhalefet olarak görmemenin daha doğru olduğunu söylemek mümkündür.

İnsanın giydikleri şahsiyetine etki edebilir. Altın kadına ait bir süs eşyası olduğundan erkeğin karakterini olumsuz etkilerden de uzak tutmak gerekir. Bir de başka toplumlara benzemekten ve cehennem ehlinin amelinden uzak durmak gibi daha birçok hikmet sayılabilir. Altının yasaklanma hikmeti üzerine şârih ve fakihler ayrıntılı bilgiler vermektedirler.⁶⁷ Bu mesele hakkında daha başka hadisler de vardır, ancak aynı veya yakın mealde oldukları için, bunlara ihtiyaç duymuyoruz.

4. Değerlendirme

İpek ve altının erkeğe yasak olması hakkında birçok rivayet vardır. Her iki nesnenin yasak olması bazı rivayetlerde birlikte, bazılarında ise ayrı ayrı zikredilmiştir. İpek ve altının ilk yasaklama zamanı aynı anda başlamamıştır. Altının ilk defa yasaklanmaya başlaması ipekten önce olmuştur. Altın Müslüman erkeklerin hayatına, Allah Rasûlü'nün hicrî yedinci yıldan sonra devlet başkanları ve kabile reislerine göndermiş olduğu İslam'a davet mektuplarını mühürlemek amacıyla altından bir yüzük yaptırması ve ardından ashabın Rasûlullah'ın bu yüzüğünün benzerlerini kendilerine yaptırımlarıyla girmeye başlamıştır.

İpekli elbiselerin rivayetlere konu olmasının ise hicrî dokuzuncu yılda olduğunu görmekteyiz. Zira Tebük Seferi sonrasında Ukeydir Dûme⁶⁸ Hz.

⁶⁵ Bk. Ahmed Naîm; Kâmil Miras, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, I-XII, DİB Yayınları Ankara 1978, c. IV, s. 287-289.

⁶⁶ Altın yüzük ile nişan yüzüğü arasındaki benzer bir ayırım için bk. Ali Yardım, *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı*, Damla Yay., İstanbul 1998, s. 59-64; "Bir miskali (4.25 gr.) geçmeyen gümüş yüzük ile alem (sembol, nişân, rozet vb.) olarak kullanılan ipek ve altına ruhsat verilmiştir." Hayreddin Karaman, *Günlük Hayatımızda Helâller ve Haramlar*, İz Yay., İstanbul 2002, s. 49.

⁶⁷ Bk. Nevevî, *el-Minhâc*, c. XIV, s. 27-65; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, c. X, s. 285-287, s. 316-317; Aynî, *'Umdetu'l-Kârî*, c. XIII, s.178-179; Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali, *Neylu'l-Evtâr*, thk. 'Usâmuddîn Sabâbetî, I-VIII, Dâru'l-Hadis, Mısır 1413/1993, c. II, s. 96-99.

⁶⁸ Bu İpekli elbiseyi hediye eden Dûmetu'l-Cendel'deki Hristiyan Kinde kabilesinin meliki Ukeydir b. Abdilmelik el-Kinde'dir. Hz. Peygamber, Halid b. Velid'i Tebük Seferi esnasında buraya yakın bir mevkide bulunan Dûmetu'l-Cendel'deki bu kabile üzerine bir birlik ile gönderdi. Bölge sakinleri

Peygamber'e bazı ipekli elbiseler hediye etmiş, O da bu elbiseleri giymeyip ashabdan bazılarına vermiştir. Bunun sebebini soranlara bunların muttakilerin elbisesi olmadığı, Cibril'in kendisini nehyettiği cevabını vermiştir. Çalışmamızın konusu olan ipek ve altının erkeklere aynı anda yasaklandığı rivayetin ise bu iki yasaklamadan sonra olduğu muhakkaktır. Aktarılan bilgiler çerçevesinde bu hadisin vurûd zamanının, Rasûlullah'ın ömrünün son iki yılı içinde olduğunu söyleyebiliriz. Bunu nesh eden herhangi bir bilgi de mevcut değildir.

Bu nesnelerin bütünüyle ve sürekli olarak değil, geçici ve bazı şartlara bağlı olarak haram kılınmıştır. Bunların yasaklanması erkeklerin süs eşyası olarak kullanmasıdır. Bunların haramlığı, içki ve domuz gibi değildir, bunlar necis olarak da kabul edilmemiştir. İpek ve altının ticaretinin yapılması, hediye edilmesi ve kadınların bunları süs eşyası olarak kullanmalarında bir sınırlandırma söz konusu edilmemiştir.

Müslümanların kibre kapılabilme riski, genişleyen İslam topraklarının onları lüks tüketime götürmesi endişesi ve onların kulluk bilincinin muhafaza edilmeye çalışılması hadisin hikmetleri arasında zikredilebilir. İslam'ın ilk yıllarında altın ve ipeğin kullanılması yaygınlık kazanmadığından olsa gerek bunlar daha sonraları yasaklanmıştır.

Konu ile ilgili rivayetler erkeklere altın yüzük takmanın ve ipekli elbise giymenin haram, kadınlara helal olduğunu göstermektedir. Erkeklere bunların yasaklanması, hem erkeğin fitratı hem de toplumda barış ve adaletin tesisi, ekonominin önemli aktörlerinden olan bu iki nesnenin atıl bir şekilde bırakılmasını ve depolanmasını önleyerek ekonomiye kazandırılmak istenmesi gibi birçok amaçla alakalı olabilir. Şayet bu rivayet için sadece sebep olarak israf, kibirlenme, lüks ve pahalı gibi gerekçelerle altın ve ipeğin kullanımı yasaklanmıştır denilse, bunlardan daha değerli olan inci, mercan ve elmas gibi süs eşyası için de aynı şeyi söylememiz gerekecektir. Ancak bunun izahı sanıldığı kadar basit değildir. Bu yasaklama bir yandan takva elbisesine bürünmeyi, bir yandan özgün bir toplum oluşturmayı diğer taraftan da kulluk bilincini sinamayla hedeflemiş olabilmektedir. Zira Allah Rasûlü'nün kendisine hediye edilen ipek kaftanı önce giymesi ardından derhal çıkararak "*Cibril bunu giymekten beni nehyetti*"⁶⁹ buyurmuş olması, bu yasaklamanın ilahî bir saikle olduğunu göstermektedir. Bununla beraber Cibril'in bunu nehyedişi Allahu Teâla'nın peygamberini ve onu rehber edinen kullarını, israf ve gösterişten uzak bir konumda görmek istediğini söylemek mümkündür.

cizye ödemek şartıyla Müslümanların hâkimiyetini kabul ettiler. Bk. Vâkidî, *Kitabü'l-Meğâzî*, c. III, s. 1025-1030.

⁶⁹ Müslim, *Libâs*, 16, h. no: 2070; Nesâî, *Zînet*, 89, h. no: 5303; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XXIII, s. 324, h. no: 15107.

Yasaklanan şeylerin zaruret hallerinde kullanma ruhsatı vardır. Gösterişli bir süs eşyası olmasının yanı sıra altın hava ve sudan etkilenip paslanmayan dünyanın en kadim ve değerli madeni olmasından dolayı burun ve diş gibi organlarda kullanıldığı görülmüştür. İpeğin kullanma ruhsatı için de rivayetlere bakıldığında yolculuk, gaza ve uyuz olma hali görülmektedir. Tabii olarak bit, pire gibi şeyler de uyuz hükmünde kabul edilmiştir. Kimi âlimler zaruret halini sadece sefer durumuna hasretseler de yaygın olan kanaat zaruret halinde erkeğin ipeği hem seferde hem de hizada giymesinin caiz olmasıdır. Umumi bir tahrim olmadığından onunla kılınan namaz kabul olmuş ve tekrar edilmemiştir. Sadece mekruh olarak kabul edilmiştir. Zira Hz. Peygamber ipekli kaftanla kıldığı namazı tekrar kılmamıştır.

Biz bu meselenin doğrudan doğruya hüküm tarafı ile meşgul olmadığımız için olayların seyrini eldeki veriler ışığında birbiri ile olan ilişkilerini tespit etmeye çalıştık. Genel anlamda fakihler ipek ve altının erkekler tarafından kullanılmasını haram görse de uygulamada farklılıklar arz etmektedir. Zira bunların ruhsat olma boyutu ve haram olma sınırında ihtilaflar vardır.

5. Sonuç

İpek ve altının erkeklere yasak olmasıyla ilgili rivayetin vurûd ortamı için şunları söyleyebiliriz: İslam'ın ilk yıllarında haklarında herhangi bir rivayet bulunmayan altın ve ipeğin yasaklanması daha sonraki zamanlara tekabül etmektedir. Hicaz Bölgesi, İslam'a davet mektuplarının gönderilmesi için kazdırılan mühürlü yüzük vasıtasıyla altın yüzükle tanışmıştır. Hz. Peygamber'in bu vesileyle edindiği altın yüzüğün benzerleri ashab arasında giderek yaygınlaşmıştır. Aynı şekilde Tebuk Seferi sonrası genişleyen İslam topraklarına gelen ipekli elbiselerin yaygınlaşması insanlar arasında ipeğe olan ilgiyi artırmıştır. Altın ve ipeğin kullanımının Müslümanlar arasında yaygınlık kazanmasından sonra bu konuda sınırlamalar gelmiştir.

Rasûlullah'ın dünyevileşmeyi frenlemek, uhrevî kazanımlara odaklanılması gerektiğini vurgulamak ve özgün bir toplum oluşturmak amacıyla ömrünün sonuna doğru lüks ve israfın sembolü olan altın ve ipeğin kullanma geleneğinin yaygınlaşmasını engellemek için bunları erkeklere yasakladığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte müstakil bir İslam ümmetinin ortaya çıkarılması adına genişleyen İslam sınırlarından gelebilecek farklı kültürlerin olumsuz etkilerine karşı dikkatli olunması amaçlanmış olabilir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed, *el-Müsned*, thk. Şu'ayb Arnaût ve diğerleri, I-XLV, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 1421/2001.
- Aydınlı, Abdullah, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İFAV, İstanbul 2011.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed, *'Umdetu'l-Kârî fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru İhyâit-Turâsî'l-'Arabî, Beyrut, ts.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Zuheyr b. Nâsır en-Nâsır, I-IX, Dâru Tavki'n-Necât, yy., 1422/2002.
- _____, *et-Târîhu'l-Kebîr*, thk. Muhammed Abdulmu'îd Han, I-VIII, Dâiretu'l-Me'ârifî'l-'Usmâniyye, Haydarâbâd ts.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahman b. el-Fadl, *es-Sünen*, thk. Huseyin Selîm Esed, I-IV, Dâru'l-Muğnî, Riyad 1412/2000.
- Ebû Dâvûd, Suleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd, I-IV, el-Mektebetü'l-'Asriyye, Beyrut, ts.
- Eskicioğlu, Osman, *Altın, DîA*, (II/536-537) İstanbul 1989.
- Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed, *Meâlimu's-Sünen*, I-IV, Matbaatu'l-İlmiyye, Halep 1352/1933.
- İbn Adıyy, Ebû Ahmed Abdullah b. Adıyy el-Curcânî, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, thk. Abdulfettâh Ebû Guddê, I-IX, el-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1418/1998.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed, *el-Musannef fî'l-Ehâdis ve'l-Âsâr*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût, I-VII, Mektebetu'r-Ruşd, Riyad 1409/1989.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Alî el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi şerhi sahîhi'l-Buhârî*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, I-XIII, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1379/1959.
- _____, *ed-Dirâyetu fî Tahrîci Ehâdisi'l-Hidâye*, thk. Seyyid Abdillâh Hâşim, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, I-II, Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, Kahire 1336/1918.
- İbn Raslân, Şihâbuddîn Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Husayn b. Ali, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, I-XX, Dâru'l-Felâh, Mısır 1437/2016.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Hâşimî, *et-Tabakâtu'l-kubrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, I-VIII, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1410/1990.
- İbnu'l-Esîr, Mecduddîn Ebû's-Sa'âdât el-Mubârek b. Muhammed el-Cezerî, *en-Nihâye fî Ğarb'il-Hadîs ve'l-Eser*, I-V, Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut 1399/1979.
- İbnü'l-Hümâm, Kemaluddîn Muhammed b. Abdilvâhid es-Sivâsî *Fethu'l-Kadîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts.
- İbn Teymiyye, Takıyyüddîn Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Abdilhalîm, *Mecmu'u'l-Fetâvâ*, thk. Abdurrahmân b. Muhammed b. Kâsım, I-XXXV, Mecma'u'l-Melik Fehd, Medine 1416/1995.

- _____, *el-Fetâvâ'l-Kubrâ*, thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ', Mustafa Abdulkâdir Atâ', I-VI, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1408/1987.
- İlmihal, *İslam ve Toplum*, TDV Yayınları, Ankara 2004.
- Karaman, Hayreddin, *Günlük Hayatımızda Helâller ve Haramlar*, İz Yayınları, İstanbul 2002.
- Komisyon, Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara 2008.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri, *Yüzük*, DİA, (XLIV/55) İstanbul 2013.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, I-V, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, Beyrut, ts.
- Naîm, Ahmed; Miras, Kâmil, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, I-XII, DİB Yayınları, Ankara 1978.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb, *Sünen (el-Muctebâ)*, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde, I-IX, Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, Halep 1406/1986.
- _____, *es-Sünenü'l-Kubrâ*, thk. Abdulmun'im Şelebî, I-X, Muessesetü'r-Risâle, Beyrut 1421/2001.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, *el-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Muslim b. Haccâc*, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, Beyrut 1392/1972.
- Saylan, İbrahim, *Hadisleri anlama yöntemi olarak esbâb-ı vurûd*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2019.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî, *Neylu'l-Evtâr*, thk. 'Usâmuddîn Sabâbetî, I-VIII, Dâru'l-Hadîs, Mısır 1413/1993.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdî b. Abdilmeccid es-Selefî, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, ts.
- _____, *el-Mu'cemu'l-evsat*, thk. Târik b. 'Avadullah b. Muhammed, Abdulhasen b. İbrâhim el-Huseynî, I-X, Dâru'l-Haremeyn, Kahire 1415/1994.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme, *Şerhu Muşkilî'l-Âsâr*, thk. Şu'ayb Arnaût, I-XVI, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1414/1994.
- Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ, *es-Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir ve diğerleri, I-V, Mektebetu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1395/1975.
- Vâkidî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer, *Kitabü'l-Meğâzî*, I-III, thk. Marsden Jones, Dâru'l- A'lamî, Beyrut 1409/1989.
- Yavuz, Yunus Vehbi, *İpek*, DİA, (XXII/365-366), İstanbul, 2000.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhîri ve'l-a'lâm*, thk. Ömer Abdusselâm Tedmurî, I-LIII, Dâru'l-Kitâbî'l-'Arabî, Beyrût 1417/1996.
- Zuhayli, Vehbe, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, I-X, Risale Yay., İstanbul 1992.